

Nederlandse organisatie
voor toegepast
natuurwetenschappelijk
onderzoek

Hoofdgroep
Gezondheidsonderzoek TNO

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg

Seksueel gedrag en gezondheidsrisico's van leerlingen in het voortgezet onderwijs

A. Visser
M. Hopman-Rock

UTA
V 64(3)

Nederlandse organisatie
voor toegepast
natuurwetenschappelijk
onderzoek

Hoofdgroep
Gezondheidsonderzoek TNO

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg

UXY UXA UTA
✓ 64
(3)

Seksueel gedrag en gezondheidsrisico's van leerlingen in het voortgezet onderwijs

Enkele resultaten uit het Peilstationonderzoek
'Gezondheid, gedrag en relaties', ten behoeve
van leerkrachten en leerlingen.

Het onderzoek 'Gezondheid, gedrag en
relaties' werd uitgevoerd door de Peilstations
Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden,
onder wetenschappelijke verantwoordelijkheid
van het Nederlands Instituut voor Praeventieve
Gezondheidszorg/TNO en het Nederlands
Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek.

november 1990

BIBLIOTHEEK NEDERLANDS INSTITUUT VOOR
PRAEVENTIEVE GEZONDHEIDSZORG TNO

11 DEC 1990

POSTBUS 124, 2300 AC LEIDEN

IBISSTAMBOEKNUMMER

7782 / 000

A. Visser
M. Hopman-Rock

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg TNO
Wassenaarseweg 56, Leiden
Postadres:
Postbus 124, 2300 AC LEIDEN
Telefoon: 071 - 17 88 88

NIPG-publikatienummer B90.118

© 1990 TNO

U kunt deze brochure nabestellen bij het NIPG/TNO te Leiden onder vermelding van publikatienummer B90.118. De kosten zijn f 2,50 per exemplaar, inclusief portokosten.

Voor de rechten en verplichtingen van de opdrachtgever met betrekking tot de inhoud van dit rapport wordt verwezen naar de Algemene Voorwaarden van TNO.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, openbaar gemaakt en/of verspreid door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIPG/TNO.

Waarom deze brochure?

In het najaar van 1989 hebben ruim 11 duizend leerlingen van het voortgezet onderwijs uit het hele land een dikke vragenlijst ingevuld over gezondheid, seksualiteit en relaties. Deze vragenlijst werd op school afgenomen door een schoolarts of schoolverpleegkundige. De leerlingen deden vrijwillig - en anoniem - aan het onderzoek mee.

De aanleiding tot het onderzoek was dat er weinig bekend is over wat jongeren tegenwoordig denken en doen als het gaat om seksualiteit. Gegevens hierover zijn nodig om een betere schatting te maken van de risico's die (schoolgaande) jongeren lopen op geslachtsziekten, dus ook op AIDS. Ook voor een goede voorlichting op dit gebied zijn meer gegevens nodig.

Over het onderzoek is een uitgebreid rapport verschenen, dat in de vorm van een boek is uitgegeven. De onderzoekers wilden door middel van een brochure de scholen en de leerlingen die hun medewerking verleenden aan het onderzoek, apart op de hoogte stellen van enkele belangrijke uitkomsten. Deze brochure is zo geschreven dat hij door oudere leerlingen gelezen kan worden.

*"IK HOOP DAT ER EEN
MANIER GEVONDEN WORDT
OM AIDS TE STOPPEN
OF TE GENEZEN."*

meisje, 17 jaar

Niet alle uitkomsten van het onderzoek komen hier aan bod. We hebben - achtereenvolgens - gekozen voor de onderwerpen: "Uitgaan", "Wanneer mag 'het'?", "AIDS en andere geslachtsziekten", "Condooms gebruiken of niet?" en "Voorlichting".

Uitgaan

De meeste leerlingen van 12 á 13 jaar zoeken hun vertier nog niet ver van het ouderlijk huis, meestal bij sport- en andere clubs. Nog maar heel weinig van hen gaan naar bars of disco's. Zij ontmoeten elkaar meestal in en rond school. Het is dan ook daar dat de eerste verliefdheden ontstaan.

Op 14- á 15-jarige leeftijd gaat men steeds meer ondernemen met vrienden en vriendinnen buiten het gezin. Op deze leeftijd komt het bezoek van een café, bar of disco op gang.

Van de leerlingen rond de 18 jaar gaat de helft geregeld naar een bar of een disco. Bijna een kwart van hen heeft in de disco hun vriend of vriendin leren kennen.

De jongen of het meisje waarmee men vrijt, zit vaak op dezelfde soort school en blijkt ook meestal dezelfde smaak te hebben wat betreft uitgaansgelegenheid en muziek. Zo vrijt iemand die bijvoorbeeld van hardrock houdt en op de HAVO zit, meestal met iemand van de HAVO die ook van die muziek houdt. Zij behoren als het ware tot dezelfde kring.

Naarmate men ouder wordt komt men meer in de gelegenheid seksuele contacten te leggen. Die contacten blijven dan vaak niet beperkt tot tongzoenen en strelen onder de kleren. Op 16-á 17-jarige leeftijd heeft een derde ervaring met geslachtsgemeenschap.

*"IK DENK NOOIT
AAN SEKS.
IK DOE HET!"*

jongen, 15 jaar

Bij uitgaan en op feestjes speelt alcohol vaak een grote rol. Hoe belangrijk is die rol bij het spel van versieren en versierd worden? Vanaf het 16e jaar zijn het vooral de jongens (meer dan 60 procent) die vinden dat alcohol het gemakkelijker maakt om op een feestje op iemand af te stappen. Een veel kleinere groep, jongens zowel als meisjes, denkt dat je met alcohol op gemakkelijker vrijt. Oudere leerlingen denken er vaker zo over dan de jongere.

Leerlingen die alcohol drinken blijken eerder met vrijen te beginnen en gingen ook op jongere leeftijd voor het eerst met iemand naar bed. Ze hebben ook meer

partners gehad dan de niet-drinkende leerlingen. Zo is meer dan de helft van de 16- en 17-jarigen die wekelijks drinken, wel eens met iemand naar bed geweest.

Wanneer mag 'het'?

Drie kwart van de scholieren keurt het goed als een jongen en een meisje met elkaar naar bed gaan, ook al hebben ze niet besloten te trouwen. Ze vinden wel dat ze tenminste vaste verkering moeten hebben. In de praktijk betekent het dat die verkering niet heel lang aan hoeft te zijn.

Als je verliefd bent en het is een paar weken aan, dan is dat voor de leerlingen voldoende om over verkering te spreken. Een groot deel (60 procent) van hen vindt dan ook dat zij geslachtsgemeenschap mogen hebben met iemand met wie zij een paar weken verkering hebben. Daarbij zit ook een groep jongeren die vindt dat zij er zelf nog niet oud genoeg voor zijn. Ze zouden het wel goedkeuren als ze later verkering hebben.

Het met elkaar naar bed gaan buiten een verkering wordt door de helft van de leerlingen beslist afgewezen. Een kwart aarzelt of ze het wel goed vinden.

Hoe meer seksuele ervaring scholieren hebben, des te minder bezwaren hebben ze tegen geslachtsgemeenschap zonder dat men verkering heeft. Dit geldt vooral voor de jongens.

De regel dat je verkering moet hebben om met elkaar naar bed te gaan, wordt in de praktijk meestal ook gevolgd. Alleen bij "de eerste keer" gebeurt het betrekkelijk vaak zonder dat er sprake is van een vaste verkering.

Of het nu gaat om geslachtsgemeenschap binnen of buiten een verkering: over één ding zijn jongeren het eens: je moet wel wat voor elkaar voelen als je met elkaar naar bed gaat.

AIDS en andere geslachtsziekten

*"IK KON IN DE ENQUETE
DINGEN KWIJT DIE IK
ZELFS NIET TEGEN MIJN
BESTE VRIENDIN VERTEL."*

meisje, 16 jaar

Bijna iedereen heeft weleens van AIDS gehoord. Geslachtsziekten als gonorrhoe (druiper) en schaamluis zijn bij de helft van de leerlingen bekend. Slechts een kwart heeft ooit van hepatitis en syfilis gehoord. Hoe ouder leerlingen zijn hoe meer geslachtsziekten ze kennen.

Een van de drie leerlingen met ervaring met geslachtsgemeenschap weet niet dat je een geslachtsziekte kunt hebben zonder het te weten. Twee van de drie weten ook niet dat de meeste geslachtsziekten gemakkelijk door een dokter te genezen zijn en dat ze niet vanzelf weer over gaan.

Meer dan de helft van de leerlingen weet niet waar ze, in geval van besmetting, heen zouden kunnen voor behandeling. Ook weten ze niet goed of er bij hen in de buurt instellingen zijn waar ze terecht kunnen met vragen over seksualiteit en geslachtsziekten. Het Rutgershuis en de afdeling geslachtsziektenbestrijding van de GGD zijn het bekendst. Toch weet twee derde van de leerlingen die deze instellingen bij hen in de buurt hebben, niet dat ze er zijn.

Dat het condoom helpt tegen AIDS is bij leerlingen niet onbekend. Ook weet men wel dat je AIDS helpt te voorkomen als je nieuwe injectienaalden gebruikt bij het spuiten van drugs. En ook dat de kans op AIDS kleiner wordt wanneer je geen geslachtsgemeenschap hebt als je met elkaar vrijt.

Er blijken echter wel een paar oude, misschien wel gevaarlijke misverstanden te bestaan over de manier waarop AIDS voorkomen kan worden. Het is onjuist te denken dat goed wassen na het vrijen en niet tongzoenen helpen tegen AIDS. Toch denkt één op de 10 leerlingen dat goed wassen helpt. En een kwart van de leerlingen denkt dat je minder snel AIDS krijgt als je maar niet tongzoent.

HAVO- en VWO-leerlingen zijn wat betreft al deze zaken beter op de hoogte dan de leerlingen uit de overige schooltypen.

Jongere - en daarom ook vaak seksueel onervaren - leerlingen geven vaak aan het antwoord op de gestelde vragen niet te weten.

Hoe denken de leerlingen over de kans om zelf een geslachtsziekte (of AIDS) te krijgen? Meer dan de helft van bijvoorbeeld de 16- en 17-jarigen acht die kans klein tot heel klein. Het blijkt dan niet uit te maken of ze seksuele ervaring hebben of niet. Eveneens maakt het geen verschil of ze wel of niet steeds een condoom gebruiken en al of niet met verschillende mensen naar bed zijn geweest.

Van alle scholieren is 12 procent erg bang bij de gedachte dat zij AIDS zouden kunnen krijgen. Zestig procent denkt weleens aan de mogelijkheid dat hen zoiets zou overkomen.

Het merendeel van de leerlingen (86 procent) zou het verschrikkelijk vinden als zij zelf AIDS zouden krijgen. Het lijkt geen twijfel dat ze AIDS als een zeer ernstige ziekte beschouwen.

Condooms gebruiken of niet?

Voornemens

De meeste leerlingen (86 procent), weten dat het condoom een goede bescherming biedt tegen AIDS. Maar zouden ze er ook daadwerkelijk een gebruiken als ze met iemand naar bed gaan?

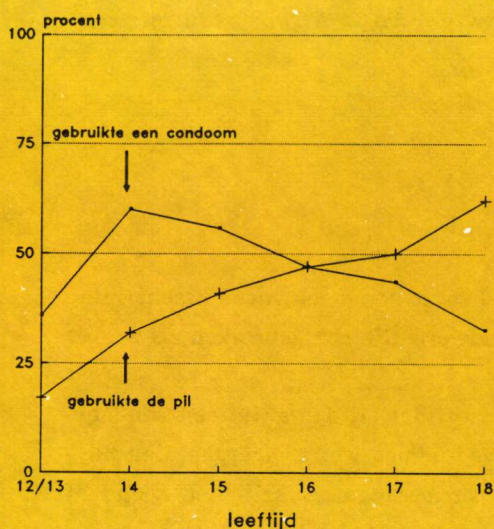
Meer dan de helft van hen, ervaren of niet, zegt dat zij dan altijd een condoom zouden gebruiken. Als er wat verder op dat voornemen wordt ingegaan, dan blijken veel van deze leerlingen echter minder vastbesloten. Als zij hun vriend of vriendin nog maar kort kennen, zou het overgrote deel van hen (83 procent) een condoom gebruiken. Nog maar de helft van hen zou dat ook doen wanneer die jongen of dat meisje nog nooit met een ander naar bed is geweest.

Maar wat te doen als hun vriend of vriendin liever geen condoom wil bij het vrijen? Minder dan de helft van de jongens die eerst zeiden wel een condoom te gebruiken, weet in dat geval niet wat ze moeten doen of zegt maar van het condoom af te zien. Driekwart van de meisjes zegt in dat geval toch op een condoom te blijven aandringen.

Alles bij elkaar denkt slechts een derde van de jongens en meisjes dat zij in bovengenoemde omstandigheden wel een condoom zullen gebruiken. Van hen die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap houdt nog maar 16 procent van de jongens en 13 procent van de meisjes hoe dan ook aan het gebruik van een condoom vast.

Gebruik van pil en condoom bij leerlingen die ooit geslachtsgemeenschap hadden.

De praktijk

Tot nu toe ging het over voornemens. Maar hoe worden die in praktijk gebracht? Ongeveer 60 procent van de leerlingen met ervaring gebruikte niet altijd een condoom. In de helft van de contacten gebruikte men (zelf of de partner) de pil. Het blijkt dat bij het ouder worden, vooral vanaf het 15e jaar, de pil steeds meer het condoom verdringt. De pil wordt vooral gebruikt wanneer men een vaste relatie heeft. Het condoom gebruikt men vooral wanneer men (nog) geen vaste relatie heeft.

Jongens en meisjes die zeggen regelmatig dronken te zijn, gebruiken minder vaak een condoom dan de niet-drinkende leerlingen.

Reden

Over het algemeen wordt de pil gebruikt om zwangerschap tegen te gaan. Het is bekend dat de pil ook wel wordt gebruikt bij menstruatieklasten.

Maar om welke reden gebruikt men een condoom? De meerderheid van de jongens en meisjes die een condoom gebruikten, noemde als belangrijkste reden het voorkomen van zwangerschap. Ruim een kwart noemt bescherming tegen AIDS als belangrijkste reden en maar een kleine groep heeft bescherming tegen een geslachtsziekte in gedachten.

Het nemen van maatregelen tegen AIDS en andere geslachtsziekten wordt minder belangrijk gevonden. Daarom is de kans groot dat, wanneer een meisje de pil slikt (en dat doet 60 procent), men een condoom niet meer zo nodig vindt.

Voorlichting

Uit het onderzoek blijkt dat er nog steeds misverstanden bestaan over de wijze waarop AIDS kan worden voorkomen. Het condoom als middel ter voorkoming van AIDS en andere geslachtsziekten, wordt nog nauwelijks als zodanig benut. Voorlichting hierover blijft nog hard nodig.

Hoe ouder leerlingen zijn, en hoe meer seksueel ervaren, des te vaker denken ze zelf weinig of geen risico's te lopen op AIDS of een andere geslachtsziekte. Zij hebben echter minder behoefte aan voorlichting op school dan de overige leerlingen. Het zijn vooral de jongens en meisjes (meestal 14 en 15 jaar oud) met een matige kennis over het voorkómen van AIDS en andere geslachtsziekten, die zeggen behoefte te hebben aan voorlichting op school. Ook ouders zouden dit, volgens de leerlingen, toejuichen.

*"DOOR DIT ONDERZOEK
GAAT DE JEUGD WEL
NADENKEN.
TENMINSTE IK WEL!"*

meisje, 18 jaar

Wat nu?

Gelet op hun gedrag en hun houding tegenover veilig vrijen, lijkt het er op dat jongeren niet voldoende voorbereid zijn op de risico's die aan seks verbonden zijn.

Eerder zagen we, dat als jongens en meisjes vrijen, ze het meestal doen met mensen die tot dezelfde kring behoren. Ze zitten op dezelfde soort school, houden van dezelfde muziek en bezoeken dezelfde uitgaansgelegenheden. Als degenen met wie zij vrijen (ook) meer partners hebben gehad, dan neemt de kans toe dat geslachtsziekten, waaronder ook AIDS, zich in hun kring verspreidt. Zeker als gebleken is dat degenen die met verschillende mensen hebben gevreeën, niet zo standvastig zijn in het gebruik van een condoom.

In Nederland komt AIDS gelukkig nog nauwelijks voor onder jongeren. Hierdoor staat AIDS (maar ook andere geslachtsziekten), ver van hun bed. Dit maakt voorlichting er niet gemakkelijker op. Jongeren "weten" wat de risico's zijn maar betrekken dit te weinig op hun eigen gedrag. Dit betekent dat voorlichting meer dan tot nu toe, op dat gedrag in zou moeten spelen.

Het hoofdrapport verscheen onder de titel: Jeugd en seks. Gedrag en gezondheidsrisico's bij scholieren. Ton Vogels en Ron van der Vliet (red.). SDU uitgeverij, 's Gravenhage, 1990. ISBN 90 12 06756 1.

